

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

BANG – SLAGET OM PORREN

En diskursanalys om pornografi på en feministisk arena

SQ1562 Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Kandidatuppsats, VT 2012
Anna Risne och Karin Simonsson
Handledare: Bengt Carlsson

Abstract

Titel: Bang – Slaget om porren

Författare: Anna Risne och Karin Simonsson

Nyckelord: Pornografi, Feminism, Diskursanalys, Bang

Syftet med vår uppsats är att undersöka debatten om pornografi i den feministiska kulturtidskriften Bang mellan åren 1991 och 2011. Vår metod och teoretiska utgångspunkt är diskursanalysen med sin socialkonstruktivistiska grund. Med hjälp av denna har vi analyserat 25 artiklar som handlar om pornografi. Våra forskningsfrågor kretsar kring hur debatten förändrats över tid, och vilka teman som varit mest centrala. De grundteman vi analyserar går under rubrikerna: *Förtryck eller frigörelse, att vara feminist och konstruktionen av genus*.

Vi har kunnat urskilja två huvudsakliga läger: porrmotståndare och anti-porrmotståndare. Dessa debatterar pornografi från två skilda utgångspunkter. Vi har sett hur feminister inom porrdebatten i Bang har gått från att positionera sig utifrån radikalfeministiska ståndpunkter till ett mer queerteoretiskt synsätt. Dessutom har vi analyserat hur man genom att skriva om män och kvinnor kopplat till pornografi konstruerar, vidmakthåller och utmanar normativa könsroller.

Här har vi ett kort på en brud med mycket läppglans och halvöppen mun. Betyder det A, att hon är tillgänglig och sugen och förminskad till att vara tillgänglig och passiv? Eller betyder det B, att hon är sugen, tillgänglig och aktiv och därmed i opposition mot den kvinnliga ärbarbetens tvångströja? Eller C, att hon är sugen, tillgänglig och passiv, som en undersökning av den kvinnliga underkastelsens masochistiska maktspel?

Bang 2005, nr 2, *Porrpuckon*

INNEHÅLL

1. INLEDNING	4
1.1 Problemområde	5
1.2 Tidskriften Bang	6
1.3 Syfte	6
1.4 Frågeställningar	6
2. CENTRALA BEGREPP OCH DEFINITIONER	7
2.1 Pornografi/porr	7
2.2 Feminism	7
2.2.1 <i>Radikalfeminism</i>	8
2.2.2 <i>Queerfeminism</i>	8
2.3 Queer	8
2.4 Heteronormativitet	9
2.5 Genus	9
2.6 Könsmaktsordning	10
3. HISTORIA OCH KUNSKAPSLÄGE	11
3.1 Historia	11
3.1.1 <i>Sex wars</i>	11
3.2 Aktörer på den svenska arenan	12
4. METOD OCH TEORI	15
4.1 Hur vi valde metod och teori	15
4.1.1 <i>Angreppssätt</i>	15
4.1.2 <i>Att analysera text</i>	16
4.1.3 <i>Så-är-det-kunskap</i>	16
4.2 Diskursanalys	17
4.2.1 <i>Språk och handling</i>	17
4.2.2 <i>Diskursordning</i>	18
4.2.3 <i>Vår diskursanalytiska ram</i>	18
4.2.4 <i>Kritisk diskursanalys och intertextualitet</i>	18
4.2.5 <i>Social praktik</i>	19
4.2.6 <i>Socialkonstruktivistiska premisser</i>	19
4.2.7 <i>En institutionaliserad värld</i>	20
4.2.8 <i>Stark och svag konstruktivism</i>	21
4.2.9 <i>Tillvägagångssätt vid analys</i>	21
4.2.10 <i>Redovisning av resultat och analys</i>	22

4.3 Validitet och reliabilitet	22
4.3.1 <i>Vår påverkan</i>	23
4.4 Urval	24
4.4.1 <i>Litteratur och materialsökning</i>	24
4.4.2 <i>Vad är en text?</i>	24
4.5 Etiska överväganden	25
5. RESULTAT OCH ANALYS	26
5.1 Förtryck eller frigörelse?	26
5.1.1 <i>Förtryck</i>	26
5.1.2 <i>Frigörelse</i>	29
5.2 Att vara feminist	31
5.2.1 <i>En trovärdig feminist</i>	31
5.2.2 <i>Individualism eller enat kvinnokollektiv?</i>	33
5.2.3 <i>Tid och plats, hur fel kan bli rätt</i>	34
5.3 Konstruktionen av genus	35
5.3.1 <i>Mansbilder</i>	35
5.3.2 <i>Av kvinnor, för kvinnor</i>	36
5.3.3 <i>Pojkar, porr och internet</i>	38
5.4 Intertextualitet och sammanfattning	38
5.4.1 <i>En dominerande radikalfeministisk diskurs</i>	39
5.4.2 <i>Ett öppnare klimat</i>	39
5.4.3 <i>Queerperspektivet tar över</i>	40
5.4.4 <i>Vad händer efter 2007</i>	41
6. DISKUSSION	42
6.1 Vad vi gjorde och vad vi såg	42
6.1.1 <i>Att välja är att välja bort</i>	42
6.1.2 <i>Porr engagerar</i>	43
6.1.3 <i>Vad tycker vi?</i>	43
7. KÄLLFÖRTECKNING	45
BILAGA 1	

1. INLEDNING

Vi kommer båda från Alingsås, en liten stad i Västsverige. När vi gick i gymnasiet i början av 2000-talet var den vedertagna uppfattningen i vår umgängeskrets – mestadels bestående av medelklassungdomar med höga tankar kring jämställdhet – att porr var någonting smutsigt, reserverat för fula gubbar och finniga högstadieskillar som onanerade i grupp. Hade någon där och då uttryckt något som kunde uppfattas som positivt om pornografi hade denne genast blivit klassad som vulgär och äcklig, men också som naiv och korkad. Detta eftersom det påvisade en omedvetenhet, att man inte hade läst på ordentligt och därmed inte förstod att porr tillsammans med prostitution och våldtäkt var de yttersta symbolerna för mäns förtryck av kvinnor. Vi var (och är) feminister och då pornografi var lika med mäns makt över kvinnor, kvinnoförnedring och kvinnoförakt var det ingenting vi ens ville ta i med tång. Kombinationen feminist och porrförespråkare var långt ifrån förenlig. Den var en omöjlighet.

Tio år senare deltog vi i projektet ”unga möter unga”, ett samarbete mellan socionomprogrammet och ungdomsmottagningen centrum i Göteborg. Projektet gick ut på att studenter under sin praktiktermin var ute på olika gymnasieskolor och samtalande med ungdomar om kärlek, sex och relationer. Under dessa tillfällen tog vi bland annat upp ämnet pornografi och diskussionerna som fördes bland ungdomarna var överraskande öppna och nyanserade. Såväl killar som tjejer uttryckte sina åsikter – både för och emot pornografi. Det vi upplevde i klassrummen 2011 var ljusår från vad vi upplevt i våra egna klassrum ett decennium tidigare. Detta gjorde oss förvånade men också nyfikna. Trots att vi bland personer i vår omgivning, och inte minst hos oss själva, börjat ana en uppluckring av det solida porrmotståndet hade vi nog inte räknat med en så tydligt förändrad attityd bland unga tjejer och killar. Hur kom det sig att medvetna tjejer med feministiska symboler på jackor och väskor inte längre avfärdade porr som någonting enbart dåligt?

Vi bestämde oss för att söka efter svaret i den feministiska debatten, där frågan om pornografin varit mycket omstridd sedan en lång tid tillbaka. Vår tanke var att vi genom att studera Bang, Sveriges ledande feministiska tidskrift, skulle få en större förståelse för den allt mer tillåtande synen på pornografi. Att vi sökte oss till Bang för

att få svar på denna fråga beror på att tidningen under många år fungerat som temperaturmätare inom feminismen i Sverige och dessutom haft en viktig roll som opinionsbildare och agitator. Inte minst eftersom de har ett flertal inflytelserika skribenter knutna till sig, som förutom att skriva artiklar i *Bang* också verkar som tongivande journalister och författare i kultur- och mediesfären.

Det inledande citatet har vi valt eftersom vi tycker att det är talande för den debatt som böljat fram och tillbaka inom feminismen de senaste tjugo åren. Det visar på att det som förmedlas i en bild kan tolkas och omtolkas om och om igen och hur samma bild kan användas för att argumentera för två helt skilda ståndpunkter. Frågan om pornografin, vad den förmedlar och hur den påverkar har visat sig vara mycket mångbottnad, rymma stora känslor och djupa tankar.

1.1 Problemområde

Pornografi har aldrig varit så lätt att få tag på och det enorma utbudet talar sitt tydliga språk – det råder stor efterfrågan på pornografiskt material och konsumtionen har aldrig varit så omfattande som nu. Johansson T. och Hammarén beskriver i Medierådets rapport *Koll på Porr* (2006) hur introducerandet av internet bidragit till en drastisk ökning och spridning av pornografiskt material. Istället för att inför öppen ridå behöva gå till videobutiken och hyra en porrfilm eller köpa en porrtidning, går det nu att sitta hemma och tanka ner filmer och bilder i lugn och ro. Såväl tillgången som anonymiteten har alltså ökat markant. Det outsinliga utbudet rymmer också en ofantlig bredd av pornografiskt material och ett flertal alternativ till den heteronormtiva pornografin, producerad av och för en manlig publik, har tillkommit. Vi har på senare år kunnat se en ökande andel feministisk porr och så kallad alternativ pornografi vars syfte är att skapa ett mer jämställt och kvinnoorienterat utbud riktad mot en medveten och normkritisk konsument.

Debatten har samtidigt blivit mer offentlig, bland annat har många böcker och artiklar om pornografi publicerats. Diskussioner som tidigare fördes främst i feministiska kretsar, då framförallt mellan radikalfeminister och queerfeminister, har nu kommit att föras på såväl politisk som allmän nivå (Johansson T. & Hammarén 2006).

1.2 Tidskriften Bang

Den feministiska kulturtidskriften Bang startades 1991. Tanken med tidskriften var att etablera ett öppet forum för feministisk debatt. I Bang möter man aktuella skribenter inom feministisk teori, politik, kultur, och samhällsdebatt. De presenterar också nya serietecknare, konstnärer, illustratörer och fotografer. I tidskriften blandas teori och satir, konst och dokumentär, dikt och debatt. (Tidskriftsverkstaden 2012) Bang betecknar sig som politiskt och religiöst obunden och ges ut av forum Bang som är en feministisk förening. Nuvarande redaktörer (2011) är Trifa Shakely och Johanna Palmström. Tidskriften, som finansieras genom prenumerationer och bidrag från statens kulturråd, utkommer med fyra nummer per år. Upplagan ligger på ca 5 500 exemplar, varav drygt 3 000 är prenumerationer och tidningen beräknas nå ut till ungefär 10 000 läsare. Artiklarna i Bang problematiserar relationen mellan könen och sammanför feministisk teori, personliga erfarenheter, samt samhällspolitiska och kulturella analyser (Bang 2012).

1.3 Syfte

Vi är intresserade av det omdiskuterade fenomenet pornografi. Särskilt spännande tycker vi det är att undersöka dess betydelse på en feministisk arena, vilket i förlängningen även påverkar samhället i stort. Vi är av uppfattningen att Bang som feministisk kulturtidsskrift påverkar, influerar och inspirerar sina läsare på olika vis. Diskussionerna kring pornografi har under lång tid varit levande och till och med banat väg för olika riktningar inom feminismen. Uppsatsens syfte är att undersöka hur den pornografiska debatten sett ut i Bang under de senaste 20 åren, mellan 1991 och 2011.

1.4 Frågeställningar

- Vilka teman tilldelas en central plats inom den feministiska debatten om pornografi?
- Vilka diskurser byggs dessa teman upp av?
- Har diskurserna förändrats över tid och i så fall hur?

2. CENTRALA BEGREPP OCH DEFINITIONER

Här följer en presentation av begrepp vi möter inom den övergripande diskursen pornografi i Bang. Begreppen tycks mångfacetterade varför vi här väljer att redogöra för vilken förståelse vi har utgått ifrån i vår forskning:

2.1 Pornografi/porr

Enligt Nationalencyklopedin kommer ordet pornografi från grekiskans *porné* vilket betyder sköka eller prostituerad och *-grafi* som betyder skriva eller beskriva. Ordet definieras som en ”benämning på sinsemellan mycket olika, i underhållande och lustframkallande syfte framställda beskrivningar av människans erotiska liv” (Nationalencyklopedin 2012). Det är denna definition av pornografi vi har valt att använda oss av i denna uppsats. ”Porr” är en kortversion av begreppet och ett ord vi upplever som väl förankrat i det svenska språket. Det används också frekvent i de artiklar vi granskat och vi har därför valt att växelvis använda oss av de båda begreppen. Vi kommer också att använda begreppet ”mainstreampornografi” och syftar då på en vinstinriktad, heterosexuell pornografi där den uttalade målgruppen består av heterosexuella män. Som en reaktion på mainstreampornografien har vi kunnat se hur det har dykt upp nya aktörer på den pornografiproducerande arenan. Dessa säger sig vilja bredda begreppet pornografi genom att exempelvis själva producera alternativ och feministisk pornografi.

2.2 Feminism

Feminister uppmärksammar kvinnors underordnade position i samhället och den diskriminering kvinnor utsätts för på grund av sitt kön. Dessutom kan det hävdas att alla feminister kräver förändringar i den sociala, ekonomiska, politiska eller kulturella ordningen för att motverka och så småningom undanröja diskriminering av kvinnor. Frånsett dessa allmänna påståenden är det emellertid svårt att hitta någon ytterligare gemensam nämnare för de skilda typerna av feminism. Det går egentligen inte att förutsätta att det finns någon åsiktsgemenskap eller feministisk samstämmighet inom den brokiga feminism vi ser idag (Freedman 2003). Vi har valt att nedan ge en kortfattad presentation av radikalfeminism och queerfeminism, då vi funnit att dessa två grenar av feminism har varit särskilt aktiva i debatten om pornografi i Bang.

2.2.1 Radikalfeminism

Ambjörnsson beskriver i boken *Vad är queer* (2006) radikalfeminism som en gren av feminism grundad på teorier utvecklade i USA på 1970-talet av bland annat av frontfigurerna Andrea Dworkin och Catharine Mackinnon. Kvinnors underordning män kopplas till sexualitet och knyts till sexuellt våld, såsom incest och våldtäkt. Heterosexualiteten ses därför som roten till kvinnoförtrycket. Radikalfeminister hävdar att kvinnor lär sig att bli sexuellt upphetsade av att bli dominerade och agera mjukt, ömt och följsamt medan män lär sig att tända på att vara dominerande och agera hårt och aggressivt. Detta leder till att makt och hierarki genomsyrar även de heterosexuella relationer där man strävar efter att ha jämställt sex. Den yttersta symbolen för kvinnoförtrycket menar man kommer till uttryck i pornografi och prostitution där kvinnors underordning sexualiseras och kommersialiseras (Ambjörnsson 2006). Radikalfeminismen har bland annat fått kritik för att vara alltför strukturell och inte ta hänsyn till enskilda individers agerande och upplevelser.

2.2.2 Queerfeminism

I sin bok *Queerfeministisk agenda* (2002) skriver Rosenberg att queerfeminism till viss del handlar om att positionera sig gentemot andra former av feminism. Queerfeminismen vill göra upp med den heterocentrism – d.v.s. att i sin analys utgå från heterosexualiteten och därmed bortser från andra sexuella begär – som upplevs inom feminismen. Queerfeminismen använder sig inte av en tydlig uppdelning av kvinnor och män utan ser kön såväl som sexualitet som någonting flytande och föränderligt. Det finns en önskan om att undslippa radikalfeminismens separatism och negativa syn på sexualitet och istället strävas det mot en mer tillåtande, öppen och positiv analys av olika sexuella uttryck (Rosenberg 2002). Queerfeministerna har blivit kritiserade för att romantisera sexualitetens möjligheter och på så vis bortse från att det finns hierarkier och kulturella konstruktioner som leder till en ojämlikhet, framförallt mellan könen (Ambjörnsson 2006).

2.3 Queer

Queer kan förstås som ett kritiskt perspektiv utifrån vilket det är möjligt att studera, granska, och ifrågasätta heteronormativiteten och hur vi positionerar oss själva och andra utifrån kön, genus och sexuella begär. Ordet queer, som kommer från engelskan, betyder ”konstig” eller ”pervers” och användes tidigare som en

nedsättande benämning på människor med annan läggning än heterosexuell. Begreppet togs strategiskt tillbaka av queerörelsen på ett liknande sätt som ”bög” och ”flata” tagits tillbaka av homorörelsen i Sverige. Queer kan ses som ett paraplybegrepp under vilket alla som på ett eller annat vis ställs eller ställer sig utanför den heterosexuella majoritetskulturen innefattas. Det som utmärker den svenska queerrörelsen är dess starka samröre med feminismen. Queer följer på många sätt feministiska idéer om hur kön, genus och sexualitet relaterar till varandra, men dess rötter sträcker sig tillbaka till homorörelsen. Judith Butler och Gayle Rubin är namn som ofta nämns när det talas om queer. I Sverige är Tiina Rosenberg den främsta auktoriteten på ämnet (Berg & Wickman 2010).

2.4 Heteronormativitet

Med detta avses de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som någonting enhetligt, naturligt och allomfattande – alltså det som bidrar till att en viss sorts heterosexuellt liv framstår som det mest åtråvärda och naturliga sättet att leva på. Genom att tala om heteronormativitet snarare än heterosexualitet visar man att det är själva normsystemet som bör undersökas. Det är alltså inte enskilda människors sexuella handlingar som är intressanta utan snarare de system som premierar ett visst sätt att organisera livet (Ambjörnsson 2006).

2.5 Genus

Termen genus används som ett klassifikationssystem baserat på sociala normer där människor delas in i två kategorier: kvinnor och män. Dessa kategorier kopplas sedan ihop med olika beteenden, egenskaper och handlingsmönster – såväl sociala, kulturella och psykologiska. Genus används också för att beskriva den sociala process som tilldelar människor och institutioner generella maskulina och feminina könsegenskaper. Genusbegreppet betonar hur uppfattningar, normer och idéer om kön skapas i relationen mellan könen. Parallellt med genus används ofta begreppet kön och har då samma betydelse som genus. Vi har valt att använda begreppen på detta parallella vis i uppsatsen (Holm 2012).

2.6 Könsmaktsordning

Begreppet könsmaktsordning beskriver de strukturer som utgör grunden för mäns överordning kvinnor i samhället. Genom att analysera dessa strukturer synliggörs de underliggande orsaker och mekanismer som ger upphov till ojämlikheten och att den vidmakthålls. Framförallt granskas hur det som vid första anblick ter sig könsneutralt och rättvist kan få snedfördelande konsekvenser, eftersom män och kvinnor lever och handlar under olika och ojämlika villkor och förutsättningar (Holm 2012).

3. HISTORIA OCH KUNSKAPSLÄGE

När det gäller tidigare forskning fokuserar mycket av denna på ungdomar och pornografi och på vilket sätt de säger sig påverkas av att konsumera densamma. Vi har dock haft svårigheter med att hitta någon som tagit sig an problemet på liknande sätt som vi och har därför valt att använda oss av forskare, författare och debattörer som varit tongivande i debatten om pornografi i stort.

3.1 Historia

Arnberg följer i sin avhandling *Motsättningarnas marknad* (2010) den pornografiska pressens utveckling och den medföljande debatten. Från 1950-talet via avkriminaliseringen 1971 till regleringen på 1980-talet då barnpornografen kriminaliserades. Arnberg identifierar tre övergripande diskurser: den kristet konservativa, den kulturliberalt sexliberala och den feministiska. Den förstnämnda hade stort inflytande under 1950-talet och byggde på en uppfattning om att sex hörde hemma inom äktenskapet. Pornografins koppling till onani sågs därför som problematisk. Denna diskurs blev dock utmanad av den kulturradikalt sexliberala som avdramatiserade onanin och framställde pornografi som någonting som rentav kunde vara positivt. 1960-talets sexualliberalisering tog så småningom över problemformuleringsprivilegiet vilket ledde till att den blev tongivande och sedermera kom att leda till att pornografi blev lagligt.

Under 1950-60-talet uppfattades pornografi frågan som en könsneutral fråga där nakenheten och sedligheten utgjorde fokus. Det var först senare som en feministisk analys problematiserade det faktum att pornografen främst skildrade kvinnor men att den främst konsumerades av män skriver Arnberg. På 1970-talet dök den feministiska analysen upp och förde in tankar om maktperspektiv i de bilder som förmedlades och att dessa bilder utgjorde hinder för jämställdheten i samhället. Pornografen sammankopplades nu med prostitution som olika typer av sexuellt förtryck. Arnberg framhåller att de olika diskurserna inte skall ses som strikt åtskilda varandra. De har under historiens gång inspirerats av varandra och även samverkat över gränserna. Exempelvis har radikalfeminister och konservativt kristna ibland gjort gemensamma aktioner, vilket Arnberg menar kan tyckas anmärkningsvärt då man i flera andra kvinnofrågor i ofta står i direkt motsatsförhållande till varandra (Arnberg 2010).

3.1.1 *Sex wars*

Barnardkonferensen i New York 1982 syftade till att formulera en feministisk strategi som minskar de faror som kvinnor möter i sexualiteten och utvidga kvinnors möjligheter till njutning. Utgångspunkten enligt Östergren (2006) var att skapa en tillåtande plattform där det gick att tala om sexualitet utan att behöva förenkla och generalisera. Initiativtagarna till konferensen blev dock anklagade för att föra en tanklös njutningspolitik utan att ta hänsyn till könsmaktaspekter. Många anser att konferensen utgjorde en vändpunkt i den feministiska historieskrivningen då frågan om pornografi delades in i två läger (Östergren 2006). Pornmotståndare gjorde sitt yttersta för att stoppa konferensen och ett debattkrig, ofta refererat till som *sex wars*, utlöstes då pornmotståndarna formulerade politiska förslag av sina teorier. Exempelvis lade Andrea Dworkin och Catharine A Mackinnon tillsammans fram ett lagförslag där de ville göra det möjligt att stämma pornografer som ansvariga för våldtäkter och andra brott som de ansåg ha sitt ursprung i pornografin (Andersson 2005).

3.2 Aktörer på den svenska arenan

I antologin *Shocking lies* (2000) invänder Meyer mot beskrivningen av pornografi som en förlängning av samhällets kvinnoförtryck som genom sina stereotypa kvinnobilder legitimerar sexuellt förtryck av kvinnor. Meyer menar att det i stället är fokuseringen på det sexualiserade våldet och förtrycket inom pornografin är förtryckande och begränsar möjligheten för kvinnor att själva få utforska och experimentera med sin sexualitet. Genom att fördöma olika sexuella uttryck och sexualiserade kvinnobilder skapas föreställningar om en dålig och en god sexualitet. Meyer ser en fara i att unga tjejer formas in i ett samhälle där den sexuella agendan sätts av män och ifrågasätter varför radikalfeminister hellre kämpar för censurering och förbud av pornografi än skapar en aktiv motvikt med hjälp av nya bilder av kvinnlighet och sexualitet. Det pornografiska materialet kan och bör tolkas på ett subversivt sätt då det enligt Meyer inte har någon given innebörd. Varje person som tar del av materialet har möjlighet att tolka det fritt utifrån sin egen livsvärld och sina egna preferenser.

Meyer pekar på de begränsande normer som råder i samhället där sexuella handlingar förväntas ske som ett bevis på kärlek mellan parterna. Inom pornografin ställs denna bild på ända. Det sexuella är det primära, njutningen står i centrum. De sexuella aktiviteter som förekommer håller sig inte heller de innanför normerna. Inom pornografin, menar Meyer, finns det ingen värdeskillnad mellan olika former av sexualitet. Så länge det är upphetsande och skänker njutning så är det tillräckligt. Hon menar till en frigörelse från uppdelningen av kvinnlig och manlig sexualitet och menar att människan har ett flertal olika sexualiteter inom sig som fyller olika funktioner och som är i ständig förändring genom hela livet (Meyer 2000).

Östergren beskriver i boken *Sex, horor och feminister* (2006) hur sex som avviker från normen möts av skepsis och misstänksamhet därför att vi har svårt att förhålla oss objektiva till sådant vi inte förstår oss på eller identifierar oss med. Människan har en förmåga att göra sina egna sexuella begär till allomfattande regler för hur alla skall och bör fungera. Hon menar att det är lika befängt att tro att alla gillar att ha sex på samma sätt som det är att tro att alla gillar samma mat eller har samma fritidsintressen. Östergren tycker sig i pornografidebatten sakna ett register mellan en monogam sexuell ordning och ett fullständigt kaos där alla barriärer är krossade och en obeskrivbar ”farlig” sexualitet väller in (Östergren 2006).

I *Porr- en bästsäljande historia* (2005) skriver Andersson om skapandet av ”porroffer”. Han menar att den bild som politiker och debattörer ger av porrbranschen är väsensskild från den bild som pornografiaktörerna själva ger. Han menar att oavsett hur de inblandade själva beskriver sin situation så förutsätts det att de är tvingade att göra det de gör. I de fall aktörernas berättelser talar emot detta beskrivs det som att de blivit indoktrinerade och deformerade. Anderssons skriver om den marxistiska termen ”falskt medvetande” där de komplexa samband som inverkar på människors val inte alltid är självklara och därför kräver ödmjukhet. En ödmjukhet som han menar fattas när det gäller aktörer inom pornografin, utan istället ersatts av ett psykologiserande och patologiserande. Han riktar främst kritik mot vita medelålders kvinnor med politisk eller akademisk bakgrund som han menar tagit sig rätten att tolka och beskriva dessa aktörers ”verkliga situation” utan att själva ha erfarenhet av denna verklighet. Svårigheten för porraktörerna, menar Andersson, ligger inte i själva branschen utan i det stigma som skapas av samhällets syn på branschen och de som

verkar i den. Han tillstår att pornografin är långt ifrån problemfri men att detta inte är någonting unikt för pornografin utan att det är en någonting den delar med ett flertal företeelser som befinner sig på gränsen för det som anses vara socialt accepterat i samhället (Andersson 2005).

Hirdman skriver i *Koll på porr* (2006) om hur pornografins kulturella status har förändrats i västvärlden under de senaste tjugo åren. Hon menar att det finns flera orsaker till detta. Den nya informationsteknologin nämner hon som en av orsakerna till detta då den har bidragit till en större tillgång och utbud samtidigt som anonymiteten har ökat. Hon tror även att pornografins förändrade status går att koppla till att sexualiserat och mjukpornografiskt material numera förekommer i sammanhang som inte direkt hänger samman med pornografin, såsom exempelvis mode, reklam och musik. Detta har, menar Hirdman, lett till en ökad social acceptans där det inte längre bara handlar om sexuell upphetsning och tillfredsställelse utan kopplingen till en typ av estetik där identitetsskapande faktorer såsom kläder och utseende säljs in med hjälp av en ”pornokropp”.

Där pornografin tidigare förstods som ett uttryck för den manliga sexualiteten menar Hirdman att den nu har kommit att symbolisera popuärkulturen som ett tecken på kvinnlig sexualitet. Hirdman tar upp herrmagasinen Moore, Slitz och Café som exempel där handlar det om att förmedla en ny typ av pornografi där kvinnan på bilderna förmedlar att hon vill visa upp sig och att hon gör det för såväl för betraktarens som för sin egen skull. Hirdman beskriver hur denna typ av bilder tidigare diskuterades utifrån dess betydelse för en manlig konsument men hur man idag pratar om funktionen för de kvinnors som avbildas. Kvinnorna betonar i intervjuer att de visar upp sig själva för att de tycker om att göra det, att de inte skäms för sin kropp och sin sexualitet. Detta framhållande av exhibitionism som ett tecken på självständighet och sexuell frigörelse menar Hirdman skiljer sig från 1970-talets autonoma sexualitet som kvinnorörelsen strävade efter. Detta då den framförallt visar på en sexuell njutning som sker för och på grund av betraktaren (Hirdman 2006).

4. METOD OCH TEORI

4.1 Hur vi valde metod och teori

Vi har haft för avsikt att undersöka hur debatten om pornografi har sett ut på en feministisk arena, eftersom diskussionen under lång tid har varit särskilt brännande där. I uppsatsens begynnelse diskuterade vi möjliga tillvägagångssätt och fastnade för idén att studera tidningsartiklar som behandlade pornografi. När vi sedan började bläddra i den feministiska tidskriften *Bang* och upptäckte att frågan om pornografi varit ett ständigt återkommande inslag i tidningen, utkristalliserades uppsatsens syfte. Vi ville försöka kartlägga vad som skrivits om ämnet och på vilket sätt. Detta för att kunna följa utvecklingen och få en tydligare bild av vilka åsikter som getts utrymme och hur det har påverkat debattklimatet.

4.1.1 Angreppssätt

Vid första anblicken av tidningsartiklarna uppstod tanken på att angripa empirin genom en kvantifiering av materialet. Vårt spontana tillvägagångssätt liknade innehållsanalysen. Vi tänkte konstruera ett slags kodschema där ordet pornografi/porr skulle urskiljas i samtliga av *Bangs* artiklar för att senare analyseras utifrån olika variabler. Efter en ganska kort tid upptäckte vi att detta tillvägagångssätt inte kändes helt tillfredställande. Vi insåg att innehållsanalysen som kvantitativ metod inte var den mest effektiva i jakten på vad vi ville veta. Den var också alltför tidskrävande då artiklarna med sitt omfång på ca 6 400 sidor inte fanns i digital form utan krävde ett manuellt sökande. Vi övergav därför tanken på en denna typ av förfarande. Insikten ledde oss fram till det som kom att bli vår teori och metod, nämligen diskursanalysen – ett av flera socialkonstruktivistiska angreppssätt och som erbjuder en speciell och breddad form av textanalys (Bergström & Boréus 2005). Vi gick därefter igenom tidskriftens samtliga nummer ännu en gång men plockade nu ut hela artiklar som behandlade ämnet pornografi/porr. Vi ordsökte alltså inte längre utan fokuserade istället på längre sammanhängande texter med pornografi som tema.

Med denna metodologiska och teoretiska ansats hoppas vi kunna se bortom skribenten och texterna. Målsättningen är att kunna se och systematisera de olika typerna av texter som utgör föreställningarna om pornografi. Winther/Jørgensen och Phillips

(2000) betonar vikten av att använda diskursanalysen som en teoretisk och metodisk enhet. Diskursanalysen är en paketlösning där teori och metod är sammanlänkade.

4.1.2 Att analysera text

Texter relaterar till människor och grupper på olika sätt. Texterna är skrivna av människor och för det mesta till andra människor, någon särskild mottagare, eller med syfte att nå en speciell målgrupp. Bergström och Boréus (2005) talar om två huvudfunktioner hos en text: innebördsaspekten samt den interpersonella aspekten. Båda textaspekterna är präglade av att språket är ett socialt system men diskursanalysen är, liksom vi, koncentrerad på den första. Innebördsaspekten skildrar hur en textförfattare använder språket för att reflektera och ge uttryck för sina egna tankar och bilder av verkligheten eller inre upplevelser. Föreställningarna om dessa, medvetna som omedvetna kommer till uttryck i en text och det är denna aspekt av texter som kallas innebördsaspekt. En text kan återge eller ifrågasätta till exempel makt och spegla eller tydliggöra relationer mellan individer eller grupper i samhället. Texter påverkar med sina budskap varför vi tycker att det är intressant att som forskare gräva i vad som verkligen står i en text – men också vad skribenterna har valt att utelämna.

4.1.3 Så-är-det-kunskap

Det ligger i människans natur att språkligt kategorisera och definiera fenomen eftersom det gör verkligheten hanterbar. Men språket kan samtidigt som det är en förutsättning för reflektion också bidra till att förhindra densamma. När en förståelse av ett fenomen är begreppsliggjort och socialt accepterat som sådant, kan det självklara i denna förståelse ställa sig i vägen för ny reflektion. Här igenom skapas kulturella självklarheter som senare förs vidare som oreflekterad så-är-det-kunskap (Johansson H. 2006). Vi kan se att texterna vi analyserat rymmer en hel del så-är-det-kunskap. Den så kallade könsmaktsordningen är exempelvis ingenting som ifrågasätts eller ens presenteras. Det tas för givet att läsaren är medveten om, samt delar uppfattningen om könsmaktsordningens existens. Många artiklar förutsätter dessutom att läsaren har förkunskap om ämnet, att debatten följts under en längre tid samt att det finns en kännedom om de olika skribenternas bakgrund och ståndpunkter.

De olika texterna skiljer sig åt, inte bara gällande infallsvinklar utan också, när det kommer till att förhålla sig subjektivt eller objektivt till texten. Faktabaserade reportage blandas med personliga berättelser och att analysera en text utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv innebär här således en utmaning. Oreflekterad så-är-det-kunskap tillfaller oss alla – inte bara skribenterna i Bang utan även oss forskare. Som sådana är vi en del av de diskurser vi granskar vilket är en av svårigheterna inom diskursanalysen.

4.2 Diskursanalys

Diskurs är ett modernt begrepp. I vetenskaplig skrift och olika debatter används begreppet frekvent men det råder viss obestämdhet gällande begreppets innebörd. Oftast handlar det dock om hur vårt språk är konstruerat i olika mönster som vi följer när vi agerar på olika sociala arenor. Diskursanalys är vidare ett sätt att analysera dessa mönster. När vi försökt ringa in och förstå diskursbegreppet har vi stött på snarlika tolkningar och definitioner av begreppet. I följande avsnitt redogör vi för vilken tolkning vi kommit att använda oss av i denna uppsats.

4.2.1 Språk och handling

Flera forskare har studerat språkets struktur, däribland Foucault som förmodligen är den person som är starkast förknippad med diskursanalys. I Bryman (2008) förklaras hans uppfattning om diskurs som ett uttryck för hur en viss uppsättning språkliga kategorier förhåller sig till ett objekt. Vårt sätt att beskriva detta objekt påverkar hur vi förstår eller uppfattar det. Diskursen skapar en version av objektet och versionen av objektet konstituerar det. Med andra ord skulle man kunna säga att sättet att skriva om pornografi vävs ihop med ”hur det faktiskt är”. Ett diskursivt synsätt väver alltså samman språk och handling. En utgångspunkt är att det språkliga mönstret sätter gränser för vårt sätt att tänka och handla (Thörn i Winther/Jørgensen & Phillips 2000). Winther/Jørgensen och Phillips presenterar i boken *Diskursanalys som teori och metod* (2000) en definition av diskurs nämligen: ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)”. Denna definition har vi tagit som utgångspunkt i vår förståelse av begreppet tillsammans med Burrs förslag: diskurs kan ses som ett system av yttranden som konstruerar ett objekt (Burr 1995).

4.2.2 Diskursordning

Vi ser hur pornografibegreppet omringas av olika diskurser som alla kämpar om att representera och konstruera "sanningen" om begreppets innebörd. Därför utformade vi en så kallad diskursordning vilket betecknar en gemensam plattform för olika diskurser. Vår diskursordning rymmer ett flertal olika diskurser som alla vill ge sin egen betydelse åt fenomenet pornografi. Enkelt uttryckt en slags karta över olika uppfattningar om porr (Winther/Jørgensen & Phillips 2000).

Genom att sätta en diskursordning som ram för vår undersökning kunde vi lättare ringa in en grupp diskurser för analys. Detta underlättade när vi skulle skilja de olika diskurserna från varandra. De diskurser som vi upplevde gavs större utrymme i förhållande till andra formades sedan till tre grundteman som vi samlade under rubrikerna: *Förtryck eller frigörelse, att vara feminist, samt konstruktionen av genus*. Våra tre teman går in i varandra och kan ibland till och med utgöra delar av samma diskurs. Med tanke på detta är vi medvetna om att det emellanåt kan uppfattas som svårt att skilja dem åt.

4.2.3 Vår diskursanalytiska ram

Bergström och Boréus (2005) beskriver hur det går att utifrån olika angreppssätt inom diskursanalysen bygga sin egen diskursanalytiska ram. För att kunna göra detta måste man ha skaffat sig en överblick över fältet och känna till likheter och olikheter mellan olika angreppssätt för att ramen skall hänga ihop. Vi har studerat olika riktningar inom diskursanalysen och hämtat inspiration och verktyg främst ifrån den kritiska diskursanalysen i anslutning till Faircloughs teori. Vi kan dock inte säga att vi gjort en fullständig kritisk diskursanalys, även om detta från början var vår avsikt, eftersom vår diskursanalys saknar en social praktik. Basen för vår diskursanalytiska ram tar avstamp inom den socialkonstruktivistiska teorin (Bergström & Boréus 2005).

4.2.4 Kritisk diskursanalys och intertextualitet

Den kritiska diskursanalysen betonar att diskursen bidrar till att skapa den sociala världen. När vi undersökte den kritiska diskursanalysens angreppssätt fastnade vi framförallt för på vilket sätt den hanterar förändring. Utgångspunkten är hur diskurser måste förstås utifrån ett historiskt och socialt sammanhang och att det alltid byggs vidare på betydelser som redan är etablerade. Intertextualitet är ett begrepp som betonar hur en text bygger på delar och diskurser från andra, redan befintliga, texter.

Genom att med språkets hjälp binda samman delar från olika diskurser kan de enskilda diskurserna, och därmed också den sociala världen, förändras (Winther/Jørgensen & Phillips 2000). Eftersom en av våra frågeställningar söker svar på huruvida diskursen kring pornografi i Bang förändras över tid blev intertextualitetsbegreppet ett viktigt verktyg för oss när vi analyserade artiklarna. Längst bak i resultat- och analyskapitlet har vi ett avsnitt som särskilt behandlar intertextualitet.

4.2.5 Social praktik

Foucault menar att diskursanalys innehåller fler dimensioner än bara textanalys. Ett vidare diskursbegrepp innebär att analysen också innefattar sociala praktiker. Med social praktik avses de sätt som samspelande människor gör saker på, såsom handlingsmönster, vanor eller konventioner som kan vara mer eller mindre stadgade. Exempel på social praktik i förhållande till vårt forskningsområde kan vara de processer artiklarna vi studerar går igenom innan de kommer till tryck och ges ut. Det kan också handla om vilka skribenter som tilldelas mer eller mindre utrymme i tidningen, vilka jargonger som råder på Bangredaktionens lunchmöten och så vidare. Fairclough menar liksom Foucault att en specifik text måste relateras till andra diskurser. För diskursanalysen är det nödvändigt att kunna säga någonting om dessa eftersom de kan tänkas påverka den diskurs som huvudsakligen studeras (Bergström & Boréus 2005).

Vi skriver under på betydelsen av olika sociala praktikers möjliga inverkan på artiklarna vi analyserat. Under arbetets gång har vi vid åtskilliga tillfällen försökt få kontakt med Bang redaktionen för att få en intervju angående deras arbete. Avsikten var att fördjupa förståelsen kring uppkomsten av vår empiri samt att få reda på mer om Bang-redaktionen som institution och dess sociala praktik. Svaren hade vi tänkt använda som komplement till vår textanalys men tyvärr har ingen av redaktörerna haft möjlighet att medverka i någon intervju.

4.2.6 Socialkonstruktivistiska premisser

Burr är en frontfigur inom det socialkonstruktivistiska fältet och framhåller fyra nyckelpremisser som binder ihop detta fält och som vi har haft som utgångspunkt i arbetet med vår empiri:

Burrs fyra nyckelpremisser

- Den första handlar om hur vår bild av världen inte återspeglar en verklighet utanför oss själva. Vår världsbild är en produkt av våra sätt att kategorisera världen och vår kunskap.
- Den andra premissen handlar om hur vår syn på världen samt kunskapen vi har om den alltid är kulturellt och historiskt präglad. Därför är de sätt med vilka vi tolkar och uppfattar världen historiskt och kulturellt formade. De bilder vi har av världen och våra identiteter skulle kunna ha varit annorlunda och de förändras över tid. Diskursivt handlande är en form av socialt handlande som bidrar till att konstruera den sociala världen – och därmed bevaras vissa sociala mönster.
- Nummer tre handlar om samband mellan kunskap och sociala processer. Utgångspunkten är att vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Social interaktion alstrar kunskap där det gemensamt bestäms vad som är sant och vad som är falskt.
- Den fjärde nyckelpremissen tar upp sambandet mellan kunskap och social handling. I en bestämd världsbild blir några former av handling naturliga medan andra blir otänkbara. Olika sociala världsbilder leder således till olika sociala handlingar och den sociala konstruktionen av kunskap och sanning får därmed konkreta sociala konsekvenser (Burr 1995).

4.2.7 En institutionaliserad värld

Vi människor skapar alltså mönster av vanemässiga handlingar och när vi gör dessa mönster naturliga skapar vi gemensamma föreställningar om verkligheten. Utifrån denna skapade verklighet bildas normer och konventioner som vi förhåller oss till som individer i ett kollektiv. Genom att förhålla oss till och befinna oss i en institutionaliserad värld blir vi individer skapade av samhället. Dessa institutionaliserade världar förklarar också varför vi har olika betingade vanor och beteenden i på olika ställen på jorden. Samtidigt som samhället skapar individen är det individen som skapar och omskapar institutionen. Här spelar språket en stor roll.

Hur man talar om, att man talar och vad man inte talar om (Johansson H. 2006). En poäng med diskursanalysen är att upptäcka dessa normativa perspektiv och tydligt formulera dem. Först när normerna synliggjorts kan de kritiseras och det går då att peka på möjligheter till förändring. Diskurser konstruerar och porträtterar fenomen på olika sätt. Varje diskurs fokuserar på olika aspekter av ett fenomen (Winther/Jørgensen & Phillips 2005). Den konstruktivistiska diskursen anses alltså bara beskriva versioner av en verklighet där flera olika beskrivningar är möjliga (Bryman 2008).

4.2.8 Stark och svag konstruktivism

Inom den konstruktivistiska forskningen finns det olika uppfattningar om i vilken utsträckning språket eller diskurserna styr vår uppfattning om verkligheten. Utgår man från en stark konstruktivism hävdar man att världen enbart är uppbyggd av diskurserna och att det är diskurserna som drar gränserna för vad en människa kan göra och tänka. Utgår man däremot från en svag konstruktivism menar man att människan snarare är en användare av diskurser i en verklighet där diskurser existerar parallellt och i samverkan med materiella och fysiska förhållanden (Burr i Johansson H. 2006). I vår forskning utgår vi ifrån att vissa företeelser är reella, exempelvis fysiska skillnader mellan könen, men att det är genom vår förståelse som dessa får mening. Vi utövar således en svag konstruktivism. Den intressanta frågan för oss är egentligen inte i vilken grad verkligheten finns eller inte, utan hur den konstrueras.

4.2.9 Tillvägagångssätt vid analys

Med hjälp av diskursanalysen har vi försökt systematisera de artiklar vi studerat genom att först läsa artiklarna i sin helhet och därefter kartlagt innehållet utifrån i olika teman som återkommit i texterna. Därefter har vi valt ut de teman vi funnit spegla de mest framträdande diskurserna inom den feministiska debatten om pornografi i Bang. Vi har samlat resultatet under tre rubriker: *Förtryck eller frigörelse, att vara feminist* samt *konstruktionen av genus*. Utifrån dessa har vi också analyserat vårt material. Utsorterandet av vår diskursordning har skett parallellt med analysen av texterna och de citat vi lyft ut utgör exempel på texternas huvudsakliga innehåll. Helena Johanssons avhandling *Brist på manliga förebilder* (2006) samt Fanny Ambjörnssons dito *I en klass för sig* (2003) har varit till god hjälp och

inspirerat oss under vårt analysarbete. Vi kan urskilja några metoder vi använt vid analysen av vår empiri:

- Analys av motsägelser i språket i artiklarna.
- Identifikation av återkommande mönster i de olika artiklarna, upprepade beskrivningar, förklaringar och åsikter.
- Urskiljandet av olika parallella diskurser i texterna och sökande efter dominerande teman. En och samma skribent kan ha uttryckt sig motsägelsefullt eller dragit paralleller mellan teman på ett sätt som vi valt att se som att flera diskurser används.
- Försök att urskilja vad texterna talar om och på vilket sätt. Dessutom har vi strävat efter att plocka ut de antaganden som tas för givna och bildar ramar för den övriga textmassan.
- Sökande efter intertextualitetskedjor, för att utreda eventuell förändring över tid.

4.2.10 Redovisning av resultat och analys

Vi har valt att redovisa vårt resultat och vår analys tillsammans, under samma rubrik. Detta för underlätta för läsaren och för att få till ett bättre flyt i texten. Vi kommer att redovisa resultatet och analysen utifrån tre teman som framträdde under vår bearbetning av materialet. Att det blev just dessa tre teman – *Förtryck eller frigörelse, att vara feminist och konstruktionen av genus* – beror på vi identifierade dem som återkommande teman som lyftes och problematiserades i artiklarna. I resultatet använder vi oss av citat för att exemplifiera och ge läsaren en bild av vad som har skrivits och på vilket sätt det har formulerats. För att underlätta för läsaren att förstå i vilket sammanhang, och i vissa fall vem som skrivit någonting, har vi emellanåt valt att ge en kortfattat bakgrund till varje citat (Kvale & Brinkmann 2009).

4.3 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är begrepp står i förhållande till varandra på ett sätt som gör att vi inte bara kan koncentrera oss på det ena och låta bli det andra. Vi måste veta att

vi undersöker det vi avser att undersöka det vill säga att vi har god validitet. Dessutom måste vi veta att vi gör det på ett tillförlitligt sätt, att vi har god reliabilitet (Patel & Davidsson 2003). Med en socialkonstruktivistisk utgångspunkt tillsammans med diskursanalysen som teori och metod strävar vi efter att hela forskningsprocessen skall genomsyras av god validitet. Ett exempel på hur detta yttrar sig är hur vi som forskare förmår tillämpa och använda vår förståelse i forskningsprocessen. Artiklarna vi studerar är resultatet av att en eller flera vill förmedla någonting till andra. När man läser en text och texten refereras får den konsekvenser för vad vi som läser tänker och gör.

4.3.1 Vår påverkan

Vi kan aldrig trola bort oss själva som samhällsvarelser i tolkningsprocessen (Bergström & Boréus 2005). Vi strävar efter att argumentera för de tolkningar vi gör och tänker att ett tydliggörande av våra personliga utgångspunkter och värderingar medför en större tillförlitlighet gällande om vi förhåller oss öppensinnade till vår empiri eller inte. Naturligtvis finns det alltid en risk för att resultatet påverkats av dessa personliga utgångspunkter och värderingar. Vi kan därför inte utesluta att en forskare med annan förståelse valt att lyfta fram andra aspekter av de artiklar vi analyserat och kanske då kommit fram till ett annorlunda resultat.

En annan svårighet som följer av ovanstående resonemang är den diskursanalytiska poängen om hur konstruktivismen aldrig kan frigöra sig från sina egna gränser (Johansson H. 2006). Hur skall forskaren kritiskt kunna granska de diskurser de själva är delaktiga i? Att inta en reflexiv hållning till vårt forskningsmaterial har varit en strävan under arbetets gång. Målsättningen för att kunna förstå de diskurser vi möter i vår empiri har varit att inta en nyfiken och kritisk hållning till vår empiri och analys såväl som till oss själva.

En ytterligare aspekt som är viktig i diskussionen om uppsatsens validitet är hur olika företrädare för de olika angreppssätten inom diskursanalysen argumenterar för vad en ”fullständig” diskursanalys innebär. Vi har skapat vår egen diskursanalytiska ram och samlat verktyg som vi ansett kompatibla och användbara i förhållande till uppsatsens syfte. Genom hela processen har vi försökt eftersträva en hög medvetenhet om våra egna tolkningsramar och vi hoppas kunna redogöra för vad vi gjort och hur vi tänkte i vårt metodologiska val.

4.4 Urval

4.4.1 Litteratur och materialsökning

Vi började med att leta efter tidigare forskning och relevant litteratur i olika databaser som vi hittade på universitetsbibliotekets hemsida (www.ub.gu.se). De ämnesord vi använde oss av var framförallt pornografi, porr, feminism, heteronormativitet, genus, socialkonstruktivism, queerteori, radikalfeminism och diskursanalys. Vi ville framförallt koncentrera oss på den forskning som gjorts i Sverige eftersom det är diskursen om pornografi i en svensk tidskrift vi har valt att analysera. Men vi tog också del av viss engelskspråkig forskning. Dessutom har vi följt upp vilka referenser forskare och författare, samt skribenterna i *Bang*, har använt sig av och sökt vidare med hjälp av dessa. I inledningsskedet fick vi även litteraturrekommendationer från vår handledare. Ofta har vi upplevt att samma källor och referenser återkommer och återanvänds i det som står skriver om pornografi i Sverige och dessa källor har även vi till stor del kommit att använda oss av.

För att hitta de nummer av *Bang* som dittills utkommit, det vill säga från och med nr 1 1991 till och med nr 4 2011, sökte vi i universitetets bibliotekskatalog och fann att samtliga fanns att tillgå i fysisk form. *Bang* utkommer fyra gånger per år, med undantag för 1994 då nr 3 och 4 sammanföll. Varje nummer innehåller ca 80 sidor. Vårt urval består av de 25 artiklar som behandlat ämnet pornografi, sammanlagt 63 sidor text. Artiklarna varierar i omfattning och karaktär, alltifrån personliga krönikor till debattinlägg och längre reportage.

4.4.2 Vad är en text?

Inom semioetiken benämns alla slags meningsbärande tecken med ordet ”text”, såväl skriftlig text, bilder och symboler (Bergström & Boreus 2005). När vi syftar till ordet text i vår uppsats menar vi skriftliga texter som är koherenta, vilket innebär att de hålls ihop av ett visst ämne, i det här fallet pornografi. Pornografi och porr har varit de sökord vi utgått ifrån när vi valt artiklarna som utgör vårt forskningsunderlag.

4.5 Etiska överväganden

Under arbetets gång har vi reflekterat över etiska överväganden i förhållande till vår studie. Vad som är publicerat i *Bang* finns tillgängligt för vem som helst som vill ta del av tidskriftens innehåll. De texter som finns i *Bang* har redan blivit godkända för

publicering av Bangredaktionen, varför kravet om konfidentialitet inte aktualiserats. Informations- och samtyckeskravet har vi dock tagit fasta på och Bangredaktörerna har både via telefon och mail informerats om vår uppsats och dess syfte. Den redaktör vi pratat med, Trifa Shakely, har uttryckt sig positiv till vår idé och gett oss sitt muntliga samtycke. Bang är en offentlig tidskrift i ett samhälle med tryck- och pressfrihet vilket medför ett ansvar för demokrati och mänskliga rättigheter. Vi har inte utelämnat några texter på grund av att innehållet skulle kunna uppfattas som kränkande för skribenter eller läsare. Vi dock är medvetna om att pornografi är ett laddat ämne som genom sitt innehåll för många anses stötande.

5. RESULTAT OCH ANALYS

När vi gått igenom artiklarna tycker vi oss tydligt kunna urskilja två olika läger av åsiktsbärare inom den pornografiska debatten. Det är porrmotståndare och anti-porrmotståndare som med sina olika argument för diskussionen fram och tillbaka. Ingen sida tycker sig ha tid för nyanser, kampen måste föras så snabbt och effektivt som möjligt och båda sidor använder sig av en retorik där man antingen ”är med oss eller emot oss”.

Sexualitet kan ses som kulturellt och socialt konstruerad och pornografins sexualitetsskildringar kan då förstås på olika sätt enligt skribenterna i Bang. Antingen som helt och hållet individuella val, som en företeelse som enbart återspeglar ett patriarkalt symbolsystem, eller som en del i den kulturella konstruktionen av sexualitet. När pornografins sexualitetsskildringar ses som helt individuella val tillhör individen visserligen en kultur innehållande olika symboler, men det står individen fritt att välja vilka av dessa symboler hon eller han vill använda sig av och vilken betydelse de ges. Att det kan handla om individuella val samtidigt som pornografin återspeglar ett givet patriarkalt symbolsystem tycks vara en svår ekvation att få ihop. Vi kommer här nedan att presentera vårt resultat och vår analys under tre rubriker: *Förtryck eller frigörelse, att vara feminist samt konstruktionen av genus*. För att underlätta för läsaren att följa med har vi skrivit ut citaten i kronologisk ordning.

5.1 Förtryck eller frigörelse?

När porrmotståndare talar om en alternativ och jämställd sexualitet utan dominans, beskyller anti-porrmotståndare dem för att vara sexualfientliga och hävda att alla män är våldtäktsmän. När anti-porrmotståndarna gör gällande att det är möjligt att producera jämställd pornografi, anklagar porrmotståndarna dem för att sakna maktperspektiv och att förorda våld i sexuella relationer. De talar båda om pornografi, men där den ena sidan ser förtryck ser den andra sidan frigörelse.

5.1.1 Förtryck

I en artikel från 1996 söker en amerikansk filmforskare vid namn Linda Williams utmana sina egna fördomar om pornografi genom att studera pornografisk film. Vad hon förväntade sig finna var bland annat att porrfilm orsakar en förnedrande och

stereotyp kvinnobild, att sexscenerna är till för att tillgodose en manlig publik och att kvinnan straffas om hon söker sexuell njutning. Detta var en bild som enligt Williams delvis baserades på den radikalfeministiska Dworkins arbeten:

Enligt Dworkin är det heterosexuella samlaget en del i kvinnans underordning. Hon menar att sex mellan kvinna och man i och med penetreringen som utförs av ett aktivt manligt subjekt och en kvinnlig passiv mottagare är roten till sexuellt våld.

Bang 1996, nr 1, *Porrens paradox – orgasmen du aldrig ser*

Inom diskursanalysen pratas det om *dominerande diskurser*. Beteckningen syftar på en vedertagen uppfattning om hur saker och ting förhåller sig. Diskurser fixeras och normaliseras. Därigenom skapas ett dominans- eller maktförhållande (Johansson H. 2006). Kvinnans underordning är en dominerande diskurs i Bang. Det är utifrån den dominerande diskursen som antaganden om vad som är falskt och sant definieras. Citatet ger exempel på en ytterlighet i denna så-är-det-kunskap, där diskursen är dragen till sin spets. Dworkins teori tycks statuera en slags grundbult i diskussionerna om pornografi. Oavsett vilket läger man ansluter sig till används könsmaktsordningen, det vill säga kvinnans underordning mannen, som bakgrund för sin argumentation.

Utifrån citatet kan vi också utläsa vilka föreställningar om kön som råder. Män är aktiva och kvinnor passiva. Johansson H. (2006) skriver hur det är omöjligt att tala om kön utan att samtidigt konstruera kön. På samma gång som vi gör kön gör vi också skillnad. På detta vis kan det sägas att man genom att tala om skillnaden mellan kvinnor och män också skapar och befäster den. Vi kommer här in på en diskussion om genus och heteronormativitet vilken vi återkommer till längre fram under temat *konstruktionen av genus*.

De två lägrens ståndpunkter diskuteras i Bang. Ibland förs de fram genom en text där skribenten förhåller sig distanserad till innehållet genom att skriva om porrmodståndare och anti-porrmodståndare från ett tydligt utifrånperspektiv.

Motståndarna har hänvisat till berättelser om hur kvinnor farit illa vid produktionen av pornografi och hur manliga konsumenter i sin tur använt pornografi som inspiration till våldtäkt. Förespråkarna

berättar istället om kvinnor som deltagit av fri vilja och att konsumtion av pornografi varit positiv för deras egen sexualitet.

Bang 1998, nr 2, *Vad handlar porrdebatten om, egentligen?*

Motståndarna sätter likhetstecken mellan pornografi och våldsutövning. De hämtar stöd i den radikalfeministiska devisen ”pornografi är teorin, våldtäkt är praktiken”. Det är kvinnor som far illa i porrbranschen och de är också kvinnorna som får ta konsekvenserna av förekomsten av pornografi i samhället i stort. Motståndarna talar inte om hur kvinnors konsumtion påverkar kvinnliga konsumenter utan väljer att tala om dem som offer för en hänsynslös produktionsapparat. Förespråkarna å sin sida utelämnar reflektioner om huruvida män påverkas positivt eller negativt av pornografi. Här läggs istället fokus på att lyfta fram kvinnan som en autonom aktör, kapabel att själv avgöra om hon vill ta del av pornografi eller inte. De positiva upplevelserna poängteras och eventuella exempel på kvinnor som har negativa erfarenheter av pornografi utelämnas.

I Bang nr 1, 2003 citeras Ursula Berge, grundare av nätverket mot porr och prostitution:

Frihet att vara prostituerad, porrskådis och knarkare, vad är det för frihet? Porr handlar inte vanligtvis om glada människor som frivilligt har sex med varandra, utan oftast om förtryck och förnedring. Jag menar att det är aningslöst att tala om frihet och porr i samma mening.

Bang 2003, nr 1, *Ska all porr krossas?*

Att utläsa av detta citat befinner sig glada människor som har frivilligt sex med varandra i motsatsförhållande till porr, förtryck och förnedring. Friheten ligger alltså i avsaknaden av porr. Att använda sig av vaga begrepp såsom vanligtvis och oftast skapar ett regelverk för hur det förhåller sig i normala fall. Detta innebär en reservation för att det kan finnas andra upplevelser, samtidigt som dessa upplevelser genom att avvika från regelverket blir undantagen som bekräftar regeln.

I samma artikel presenteras en idé från bok- och filmförlag som hoppas på en gryende genre, kravmärkt porr, där konsumenten garanteras goda produktionsförhållanden och, som de uttrycker det, ”människovänligt innehåll”. Ebon Kram som satt i

styrelsen för ROKS – Riksorganisationen för Sveriges kvinnojourer och tjejjourer mellan 1985-1996 får ett av sina uttalanden publicerat i artikeln som en replik på bok- och filmförlagets anbud:

Kravmärkning av porr är ungefär ett lika smakligt tilltag som kravmärkning av nazism eller kravmärkning av tortyr. Det går inte att skildra intim sex i en hel film utan att kvinnan förtrycks och alla andra kvinnor med henne.

Bang 2003, nr 1, *Ska all porr krossas?*

Det förutsätts att kvinnan är förtryckt, både när hon medverkar i och när hon tittar på porr. Möjligheten att som kvinna förhålla sig objektivt till bilderna är obefintlig. Hon är vad hon gör och vad hon ser. Textens underliggande budskap är att kvinnan är förtryckt men det uttrycks inte i texten av vem eller på vilket sätt. En specifik formulering av ett argument i en artikel utgör en viktig komponent till hur helheten kommer att tolkas (Bryman 2008). Vi syftar här på hur kvinnan framställs i förhållande till vad hon inte är. Det vill säga en förtryckande heterosexuell man.

5.1.2 Frigörelse

Filmforskaren Williams som studerat porrfilm med utgångspunkt i en radikalfeministisk övertygelse blev överraskad av vad hon såg i porrfilmerna:

Men efter att ha sett ett större antal pornografiska filmer började hon ändra uppfattning. De var inte alls så enkelspåriga som hon tidigare förutsatt, utan innehöll en rad textuella motsägelser och konflikter. Den viktigaste av dessa är åskådliggörandet av den kvinnliga njutningen.

Bang 1996, nr 1, *Porrens paradox – orgasmen du aldrig ser*

I artiklarna vi tagit del av fram till 1996 har den kvinnliga njutningen aldrig tidigare tagits upp i en porrartikel. Det har förutsatts att kvinnor upplever och bör uppleva porr som förnedrande och att porr görs av män för män. Williams hävdar någonting positivt med att pornografisk film framställer kvinnans sexuella lust på ett bejakande sätt och menar att porrfilm sitter inne med en potential att argumentera mot gamla idéer om kvinnans sexualitet.

Några som tagit saken i egna händer är Kajsa Åman och Mia Engberg som driver filmbolaget SexyFilm. De säger:

Vi gillar sex, vi gillar att se och skildra sex och vi tror att det finns ett genuint och mänskligt behov av sexskildringar. Istället för att bara sitta och gnälla på den porr som finns bestämde vi oss för att bedriva ett aktivt motstånd genom att utsätta den traditionella och gubbdominerade porrindustrin för konkurrens.

Bang 2003, nr 1, *Ska all porr krossas?*

Filmskaparna tror sig kunna bredda pornografibegreppet genom att själva producera pornografi. Citatet kan uppfattas som en indirekt kritik av mainstreamporren så som den ser ut. Hade utbudet varit tillfredställande hade deras behov av att skapa en motbild antagligen inte funnits. I förhållande till mainstreamporren utgör dessa alternativa bilder en väldigt liten del av det totala utbudet. Dock har det i och med dessa blivit svårare för porrmotståndare att bortse från att det finns olika typer av pornografi. Nyanseringen har gjort det mer problematiskt att vara kategorisk och att dra all pornografi över en kam. Den som anser att det bara finns en sorts pornografi och att den skall bort skulle däremot kunna hävda att alla försök till nyansering bidrar till en legitimering och att man omedvetet går förtryckarnas ärenden. Vi tycker oss se en utvidgning av diskussionen av pornografi i Bang ju längre tiden går.

Porr är modernt, antiporr är efterblivet.

Bang 2005, nr 2, *Porrpuckon*

2005 Förs debatten på ett annat sätt än decenniet tidigare. Den lite öppnare inställningen till porr har införlivats i Bangs texter och det hänvisas till, och hämtas inspiration från, queerteorin i allt större utsträckning. I artikeln ”Porrpuckon” kan man urskilja hur skribenten, som förhåller sig ambivalent till pornografi, upplever att hon tillskrivs en borgerlig puritanism hon inte känner sig bekant med. Hon beskriver de två läger som bildats i pornografidebatten som uppdelade i framåt- och bakåttävare, coola och ocoola, och ställer sig frågande till om det finns någonting däremellan. Skribenten undrar om feminister måste välja mellan ”fullständig offerbelägenhet eller helt omständighetsrensad vulgoexistentialism” (Bang 2005, nr 2).

Nya ståndpunkter att förhålla sig till inom feminism och pornografin efterfrågas allt oftare i Bangs artiklar under första hälften av 2000-talet. Flera skribenter menar att ställningarna sett likadana ut sedan 70-talet och varit så hårt cementerade att det varit svårt att ifrågasätta och våga dekonstruera dessa.

5.2 Att vara feminist

Vi har tidigare presenterat hur feminister i Bang delat upp sig själva i två olika läger, porrmotståndare och anti-porrmotståndare, med en närmast motsatt syn på pornografi samt dess inverkan och konsekvenser. Temat ”Att vara feminist” har växt fram genom en fråga utifrån denna påtagliga dikotomi. Så, vad är egentligen en feminist, vad tycker en sådan och vem har rätt att kalla sig det?

5.2.1 En trovärdig feminist

Alla skribenter i Bang kallar sig för feminister samtidigt som de verkar tycka helt olika saker. I undersökandet av konstruktionen feminism har vi utgått från en av grundstenarna i den socialkonstruktivistiska teorin som handlar om sambandet mellan kunskap och social handling (Burr i Johansson H. 2006). På en feministisk arena blir några former av handling naturliga medan andra blir otänkbara. Utifrån dessa handlingsmönster utvecklas konventioner och normer som individerna anammar. Konventionerna och normerna institutionaliseras när ett kollektiv har en gemensam uppfattning om verkligheten och hur den bör betraktas (Bergström & Boréus 2005). På så sätt skapas och legitimeras kunskap och sanningar. I processerna spelar språket en central roll. Att vara feminist innebär således att man tillskrivs och tillskriver sig själv, egenskaper och ståndpunkter som man förväntas representera inom såväl som utanför gruppen. En slags identitetskonstruktion skulle man kunna säga.

Det var en gång då jag kom att prata om sex med en radikalfeminist, och jag förstod genast att jag var helt fel ute. Det var en kvinna som jag respekterade, det gjorde jag visst det, men hon skrämde mig när hon sa; du förutsätter penetrering. Det är ju alldeles onödigt. (...) Jag kände mig som en inte riktigt riktig feminist, som en patriarkatets duktiga idiot. Ursäkta. Men senare tänkte jag att vad fan. Puss och petting och lesbing i all ära och allt möjligt som är nog så trevligt och rekommendabelt – Men jag gillar ju penetrering!

Bang 1994, nr 3-4, *Sex, porr och feminister*

Citatet visar på hur vissa sexuella praktiker hos kvinnan betraktas som mer önskvärda än andra när det kommer till att vara rätt ute på den feministiska arenan. Nämda radikalfeminists reaktion skulle kunna ses som ett synliggörande av hur en feminist förväntas ha reflekterat över sexualitet bortom heteronormativitetens ramar. Något som vidare kan uttolkas av citatet är att det finns röster inom radikalfeminismen som anser att det endast finns ett sätt att ha jämlikt sex: lesbiskt och ickepenetrerande. Den kvinnliga homosexualiteten tilldelas här en upphöjd ställning.

Fyra år senare beskrivs i en debattartikel hur den feministiska rörelsen skapar goda och dåliga kvinnobilder. Skribenten uttrycker en oro inför ett scenario där feminister själva börjar måla upp vad som är rätt sexualitet, rätt genus och rätt åsikter.

Feminismen har sagt att genom att få kvinnor att skämmas över sig själva som fysiska och sexuella varelser blir vi medgörliga och lättmanipulerade. De kvinnor som kanske följer de riktiga feminina beteendena, men som kritiserar denna ordning, blir nedtystade, misskrediterade och misstänkliggjorda.

Bang 1998, nr 2, *Kvinnorummets gränser*

Basen för feminismen kan sägas vara motarbetandet av ett genusbaserat förtryck. Feminismen kräver att kvinnor inte skall diskrimineras på grund av sitt kön och har under lång tid arbetat för att medvetandegöra de sätt på vilka genus skapas i samhället och hur könsmaktsordningen därigenom upprätthålls. Att framhäva sin kvinnlighet med hjälp av feminina attribut medför enligt skribenten en lägre trovärdighet som feminist eftersom man då per definition ikläder sig en roll som enligt feministiska teorier har sitt ursprung i ett patriarkalt system.

5.2.2 Individualism eller enat kvinnokollektiv?

Om vi här utgår från att den feministiska identiteten bildas i diskurser om pornografi blir det intressant att studera de olika feministernas yttranden och hur de använder sitt handlingsutrymme i den pornografiska debatten (Bergström & Boréus 2005; Johansson H. 2006). I en artikel från 2003 citeras Jenny Westerstrand, juridikdoktorand och porrdebattör. Hon menar att det finns en icke-politisk trend inom feminismen gällande frågor som rör pornografi och tycker sig se hur det som tidigare var tecken på ojämlig könskultur, idag betraktas som feministisk frigörelse. Vidare menar hon på att det som förut var frågor för ett enat kvinnokollektiv nu

snarare är en fråga på individnivå. Det är inte längre självklart att anlägga ett könskulturellt perspektiv. Exempelvis har prostitution börjat betraktas som ett frivilligt arbete och att ta ställning för och emot pornografi är upp till individen.

Jag tror att många feminister lockas av queerteorins fullständiga öppenhet, eftersom svensk feminism är livrädd för att uttrycka något som kan uppfattas som intolerans mot minoriteter (...) Alla försök att bryta queers nytänkande-spännande-teori-aura placeras i det gamla radikalfeministiska strukturfacket. Det blir så när debatten reduceras till två poler: radikalfeminism eller queer.

Bang 2003, nr 1, *Ska all porr krossas?*

Queerteorin presenteras här som ett alternativ till det äldre begreppet radikalfeminism, som en lösning på feministernas påstådda rädsla att behöva positionera sig i frågor där någon kan hamna i kläm. Det paradoxala i queerteorins öppenhet är att den även kan uppfattas som exkluderande gentemot dem som inte tillhör en minoritet.

Butler menar att normer till sin natur är instabila (Ambjörnsson 2003). Normer söker hela tiden mening och existensberättigande i avvikelser. Med andra ord finns det inte någon fast eller statisk kärna av normalitet, vilket får till följd att relationerna mellan norm och avvikelse hela tiden förändras. Skribenten hänvisar till hur en nytänkande queerfeminism kommit att bli norm och hur den som avviker från dess tankar förpassas till radikalfeministfacket. Det som tidigare ansetts som norm har nu blivit avvikelse.

Det går knappast att bortse från identifikationen i en porrdebat, eller i vilken moraldebat som helst. Valet står inte bara mellan en tydlig känsla av rätt och fel, utan mellan att casta sig själv i rollen som sursvensk eller intellektokosmopolit, frigid eller kåt, gammal eller ny, studiecirkeldeltagare eller konstnär.

Bang 2005, nr 2, *Porrpuckon*

Enligt Butler existerar inte dessa kategorier i sig själva (Ambjörnsson 2003). De blir begripliga och får mening inom en feministisk förståelseram som framställer två separata och motsatta läger som de enda möjliga identiteterna. Citatet har vi valt eftersom det tydliggör ett återkommande mönster i debatten där skribenterna framställer varandra i en onyanserad dager. Att vara feminist innebär således att förhålla sig till motpolerna.

5.2.3 Tid och plats, hur fel kan bli rätt

Anaïs Nin porträtteras i Bang 2006. Hon är mest känd som pornograf, vars erotiska noveller och dagböcker publicerades på 70-talet. Hon har blivit en symbol för kvinnlig sexualitet varför hon blivit bedömd av feminister. Vissa älskade henne, andra betraktade henne med avsky och menade att hon levde sitt liv på ett sätt som inte var feministiskt korrekt.

Och vad stod hon egentligen och sa? Hyllade det feminina och tjtade om att hon älskade män? Och sedan hävdade hon ändå hela tiden, 'men jag är feminist...'

Bang 2006, nr 2, *Porrig hjältinna eller misogyn tjejapa?*

Att älska män och bejaka femininitet ställs i motsatsförhållande till att vara feminist i det här utdraget från Bang. Artikeln presenterar vidare hur Anaïs Nin då det begav sig provocerade feminister genom sitt leverne, men också att nutida queerfeminister gett henne upprättelse och gjort henne till en förebild. Detta tack vare hennes överdrivna femininet, ambivalenta sexualitet och problematiska förhållande till kvinnorollen (Bang 2006, nr 2).

Feminismen har sedan länge betonat det hierarkiska i genusbegreppet. Queer utvecklar detta till att även gälla för sexualitet och hur sexualitetens organisering bland annat är beroende av tid och plats. Exempelvis har heterosexualitet, i form av monogam tvåsamhet, inte alltid och överallt sett ut som den gör nu. Inom socialkonstruktionistisk forskning undersöks istället hur heterosexualiteten som institution, maktordning och norm reproducerar specifika hierarkier och därigenom skapar vissa sorters människor (Ambjörnsson 2003). Vi skulle vilja översätta ovanstående förhållningssätt till genus på konstruktionen av feminism. Detta eftersom feminismen och vad den representerar och reproducerar i Bang tycks vara beroende av just tid och plats. Feminismen har inte alltid sett ut som den gör idag, varför det är intressant att se hur feminismen som institution, maktordning och norm reproducerar hierarkier och därigenom skapar olika och nya typer av feminister.

5.3 Konstruktionen av genus

Vid genomläsningen av artiklarna slår det oss att vi har att göra med en mycket könad debatt. Kvinnor och män framställs olika och med olika önskemål och egenskaper när det handlar om pornografirelaterade ämnen. När det skrivs om porrkonsumenter förutsätts det nästan uteslutande att denne är en heterosexuell man och när utsatta porraktörer diskuteras handlar det endast om kvinnliga sådana. Problematismen av pornografi betraktas som ett kvinnligt tema och majoriteten av de texter som behandlar pornografi är också skrivna av kvinnor.

5.3.1 Mansbilder

De män som kritiskt undersöker pornografi tilldelas utrymme i Bang under rubriker som refererar till dem som gränsöverskridare. Detta tolkar vi som att män inte förväntas intressera sig för eller reflektera kring ämnen såsom kön, identitet och könsroller i samma utsträckning som kvinnor.

Mannens betydelse i en porrbild är intressant. Han ska vara där, men får inte vara dominant eller aktiv. Ändå ska han förstärka, rikta den manliga blicken. Han är anonym, tillräckligt opersonlig för att mannen, tittaren ska kunna identifiera sig med honom.

Bang 1993, nr 1, *Subjektskritiska manliga konstnärer*

Som en följd av ovanstående resonemang har vi valt detta citat för att visa på det enda exempel vi kan finna där mannens roll i pornografin begreppsliggörs i Bang. Genom att avpersonifiera den manliga aktören underlättar man enligt skribenten för betraktaren att identifiera sig med mannen på bilderna, kameran blir således betraktarens ögon. Att pornografi görs av män, för män är en någonting som tas för givet när inte annat anges, exempelvis då det skrivs om feministisk eller lesbisk pornografi. I en annan artikel från 1994 diskuteras den mansbild som Catharine A MacKinnon framställer genom sina resonemang kring pornografi och sexualitet i boken *Only words* (MacKinnon, 1993). Skribenten efterlyser här en förståelse av den manliga subjektiviteten och menar att MacKinnons teori gör brottet till manlighetens kärna.

Att runka till färgbilder av övergrepp mot kvinnor är ett sätt att odla sin manlighet, att begå dom där övergreppen också.

Bang 1994, nr 3-4, *Med rätt att kränka*

Enligt skribenten syftar MacKinnon på att den pornofierade bilden av manlighet tar över och implementeras i samhället vilket i förlängningen leder till sexualiserade våldsbrott. I artikeln kritiseras MacKinnon för att dra paralleller mellan pornografi och övergrepp. En risk med detta synsätt kan vara att man snarare än att problematisera och undersöka maktförhållandena mellan könen, istället förstärker dikotomin dem emellan. Kvinnorna tenderar då att förpassas till en position av skillnad där de återigen bestäms som det avvikande andra könet (Ambjörnsson 2003). Risken menar vi är närvarande i allt tal och text om kön då man genom att beskriva vad en man eller kvinna är samtidigt beskriver vad en man eller kvinna inte är. Men det är svårt, för att inte säga omöjligt, att tala om kön utan att inte samtidigt tala om sexualitet eftersom den könsordning vi har i västvärlden ordnar kön som olika, kompletterande och sexuellt attraherade av varandra (Johansson H. 2006).

5.3.2 Av kvinnor, för kvinnor

Annie Sprinkle, omskriven i Bang 2004, har själv varit porraktris men upplevde de roller hon spelade som passiva och stereotypa. Ur denna erfarenhet föddes idén om att göra en ny sorts porrfilm med alternativa bilder av den kvinnliga njutningen. Hon beskriver sitt arbete som feministiskt, spirituellt och queer.

Hennes bilder av hur kvinnor njuter är ett alternativ till de ideal som den mansdominerade branschen pumpar ut. I Sprinklers filmer är männen passiva statister, gestaltade som jättelika dildos stötar de i bakgrunden, medan kvinnan tar för sig och driver handlingen framåt.

Bang 2004, nr 2, *Post porn girl*

Genom att vända på rollerna i sina filmer tydliggör och utmanar Sprinkle mainstreampornografins normer. Engagemanget för feministisk porrfilmproduktion verkar särskilt vital i just lesbiska och queera kretsar. Kanske beror det på att frågor om sex, makt och objektivering känns extra angelägna där då det saknas situationer och karaktärer att identifiera sig med inom mainstreamporren. Istället skapas egna bilder som de själva anser vara upphetsande och spännande.

Flera artiklar under 2000-talet framställer pornografi i en positiv dager. Till skillnad från i 90-talets texter är det inte längre tvunget att urskulda sitt gillande av pornografi

genom att peka på dess eventuella tvivelaktigheter. Skribenterna tycks inte vara i behov av att problematisera porren i lika hög utsträckning och flera artiklar handlar om kvinnliga aktivister som själva skapar pornografi.

Ibland när jag fotar kommer jag på mig själv med att vilja förnedra män. Jag vill få den att se små ut, att gapa lite större inför kameran, att titta med en lite mer bedjande blick, då blir jag rädd för mig själv. Ibland när jag poserar framför kameran kommer jag på mig själv med att posera som en man, med att inte vilja visa mitt ansikte. Med att visa tänderna.

Bang 2006, nr 3, *Post-porn*

Skribenten ger uttryck för en föreställning om vad som är typiskt manliga och kvinnliga egenskaper inom pornografin. Att tilldela männen vanligtvis kvinnliga roller, att vara små med bedjande blick, betraktar hon som förnedrande samtidigt som hon själv beskriver en tillfredsställelse i att iscensätta detta. Rosenberg (2002) skriver att ingen är kvinna eller man per automatik utan att människor görs till kvinnor och män. Frågan om det går att dra en gräns mellan biologi och kultur och var den gränsen i så fall skall dras, har under ett flertal decennier sysselsatt könsforskare. Johansson H. (2006) skriver hur kroppen alltid bör ses genom ett kulturellt filter, samtidigt som det är svårt att dra slutsatsen att det inte finns några biologiska kroppar. Det intressanta är kanske inte ens den fysiska kroppen, utan hur kön görs. Vilka egenskaper tillskrivs kropparna, vilka egenskaper tillskriver kropparna sig själva och vilka konsekvenser får det?

5.3.3 Pojkar, porr och internet

I en artikel från Bang 2006 diskuteras internets framväxt och vad det inneburit för unga pojkars sexualitet. I texten betonas att pornografi idag har ett stort inflytande på pojkars skapande av sexualitet.

Pojkar lär sig att bli sexuella varelser genom att masturbera till överkliga bilder av kvinnor, och förlorar genom denna process betoningen på sinnlighet och interpersonell anknytning. Genom nätmasturbationen blir de betingade till upphetsning av dessa objekt, och sex blir något man gör i avskildhet: man tittar på en person utan att verkligen vara med henne.

Bang 2006, nr 4, Teser om pornografi

Pojkar lär sig alltså sin sexualitet genom att titta på pornografi där kvinnan visar sig som någonting hon egentligen inte är. Pojkar skapar sin sexuella identitet i förhållande till kvinnan och det är den påstått skeva kvinnobilden som här framträder som problematisk. Det är intressant hur bilden av mannen i pornografin här varken nämns eller kommenteras. Detta kan sägas vara gällande för nästan alla artiklar vi gått igenom i Bang. Fokus ligger på hur kvinnor framställs i pornografin medan beskrivningen av män och deras roll utelämnas. Mansrollen definieras indirekt utifrån hur kvinnorollen beskrivs. Citatet påvisar också hur det tas för givet att porr innebär heterosexuell mainstreamporr. Heterosexualiteten är självklar och behöver inte anges medan avvikelser från heteronormativiteten måste anges och sällan räknas med. När det är fråga om homosexuell porr skrivs detta ut.

5.4 Intertextualitet och sammanfattning

Vi har tittat på texterna som delar av en intertextuell kedja. Detta innebär att texter som skrivs knyts ihop genom att varje text integrerar delar från tidigare texter i Bang och andra tidskrifter såväl som i litteratur och forskning på området. En särskilt markant form av intertextualitet är manifest intertextualitet där texter mer uppenbart bygger på andra texter, till exempel genom att hänvisa till dem. Detta är något vi sett exempel på i arbetet med vår uppsats.

5.4.1 En dominerande radikalfeministisk diskurs

Vi tycker oss se att man i början på 90-talet utgår från en radikalfeministisk teori baserad på MacKinnon och Dworkins tidigare böcker, bland annat *Pornography and civil rights: A new day for womens equality* som de skrev tillsammans 1988. Där definieras pornografi som direkt våld mot kvinnor och som därför inskränker alla kvinnors frihet. Utgångspunkten är att pornografi bidrar till ett systematiskt exploaterande av kvinnokroppen och ojämlikhet i samhället. Pornografer skall således kunna ställas till svars genom konstituerade lagtexter mot pornografi. Det hänvisas också direkt till MacKinnons *Only Words* som ursprungligen är en serie föredrag som gavs ut i bokform 1993. Den radikalfeministiska synen på pornografi är under Bangs första år den klart dominerande diskursen och den kritik som riktas mot denna är vag

till sin natur. En skribent väljer exempelvis att ifrågasätta det massiva porrmotståndet och ser sig då tvungen att i nästa nummer publicera en ursäkt för sin frispråkighet och brist på maktperspektiv.

Vi ser under vår genomgång av texterna i Bang exempel på hur den skrivna diskussionen om pornografi befinner sig i rörelse från en punkt mot en annan. Skribenterna flyttar fram gränserna för vad som anses vara ”så-är-det-kunskap” genom att hela tiden svara an på, argumentera för och emot samt bygga vidare på varandras texter. Intertextualitet hänvisar till historiens inverkan på en text och till textens inverkan på historien genom att texten bygger på tidigare texter och därmed bidrar till historisk utveckling och förändring (Winther/Jørgensen & Phillips 2000).

1996 presenteras en idé om att porrfilm skulle kunna synliggöra en kvinnlig njutning. Dock urskuldar man sig i samma andetag och hänvisar tillbaka till ”sanningen” där porrfilmen huvudsakligen finns till för att tillfredsställa en manlig betraktare.

5.4.2 Ett öppnare klimat

1997 ges en historisk tillbakablick där det redogörs för feminismens ståndpunkter. Det som tidigare tagits för givet, det vill säga den radikalfeministiska antipornografiska teorin, förklaras här och det klargörs att det finns både porrmotståndare och anti-porrmotståndare inom feminismen. Detta leder vidare till flera debattartiklar om pornografi i Bang, där olika feministiska perspektiv ställs mot varandra. Den aktuella frågan handlar om vilken sida av porrdebatten en feminist helst bör representera.

1998 är det feminister som uttrycker sin oro för den nya ”trenden” att förespråka en mer öppen inställning till pornografi. De upplever en ökad individualisering av feministiska frågor och önskar se fler kollektiva ställningstaganden. När en artikel visar hur det också inom RFSU:s ledning finns de som talar om pornografi i positiva ordalag tydliggörs utvecklingen mot en mer tillåtande inställning ytterligare. Texterna i Bang hämtar ofta stöd från enskilda författare och journalister vars meningar behandlas som något sprunget ur en ”vanlig människa”. Dessa kommentarer ramas in som ”åsikter” istället för ”sanningar”. RFSU kan däremot genom sin ställning som

”experter” uttala sig med auktoritet och dessa uttalanden kommer därför att i högre grad befästas som ”sanningar” snarare än åsikter. I och med detta befästs en mer tillåtande syn på pornografi i feministiska kretsar.

5.4.3 *Queerperspektivet tar över*

I början av 2000-talet saknas kategoriska antaganden och artiklarna är mer trevande till sin karaktär. Skribenterna påvisar hela tiden en ständig medvetenhet om pornografins fördelar och nackdelar. Vid denna tidpunkt finns huvudsakligen två feministiska riktningar att förhålla sig till i pornografidebatten. De kommande artiklarna från 2002-2003 visar hur ett queerorienterat förhållningssätt till pornografi nu blivit norm, medan den radikalfeministiska synen blivit den avvikande. Det pratas om porrmotståndet som något som tidigare var en ståndpunkt omöjlig att ifrågasätta, men som nu känns omodern och enkelspårig. Exempel ges också på tidigare porrmotståndare som bytt sida och blivit anti-porrmotståndare. Frågan är inte längre om kvinnor tittar på porr, utan istället vilken typ av porr som kvinnor tilltalas av. Flera artiklar från 2004 lyfter fram kvinnliga porrproducenter och porraktörer som beskriver hur de genom att producera egen porr tar makten över pornografin. Kvinnorna framställs som starka och medvetna föredömen.

Som en reaktion mot de odelat positiva texterna om pornografi som nu fått utrymme i Bang finner vi år 2005 en text som kritiserar den vedertagna queerfeministiska porrdiskursen. Skribenten är missnöjd med den polarisering som uppstått och uttrycker frustration över att bli anklagad för att vara moralpanisk när hon ifrågasätter pornografi. Radikalfeminist har nu kommit att bli närmast ett skällsord som ingen vill identifiera sig med. Artiklarna som därefter publiceras följer, med undantag för vissa mindre instick, det befästa mönstret där queerfeminismen och dess perspektiv står i centrum. Dessa instick kritiserar framför allt queerfeminismens brist på maktperspektiv inom pornografin.

5.4.4 *Vad händer efter 2007*

Efter nr 3, 2007 fram till sista numret av Bang 2011 återfinns inte en enda artikel som handlar om pornografi. Bang skriver fortlöpande om sexualitet och olika sexuella praktiker men pornografin lyser med sin frånvaro. Orsaken till detta kan vi bara spekulera i. Kanske kan det vara så att ämnet känns uttömt och ospännande och att

andra mer aktuella och nydanande frågor ges plats? Alla argument för och emot är kanhända redan sagda? Kanske har de skribenter med mer radikalfeministiska åsikter tröttnat och lämnat Bang för att föra debatten i ett annat forum? Vi känner till att det har skett ett flertal byten av redaktörer under årens lopp och detta kan med stor sannolikhet ha påverkat innehållet i tidningen. Den pornofiering av samhället där en pornografisk estetik sipprar in i vardagslivet genom reklam, bloggar, musikvideos och modereportage kan också ha bidragit till att gränserna för vad som anses vara pornografi eller bara ”sexiga bilder” suddas ut. Kanske innebär det att porren upplevs som mindre angelägen att diskutera? Debatten som tidigare främst fördes i feministiska kretsar och då framförallt mellan radikalfeminister och queerfeminister, har kanske helt enkelt kommit att föras på andra nivåer i samhället? Kanske kan frånvaron av kritik också tolkas som en passiv acceptans? Eller så är avsaknaden av pornografirelaterade ämnen under senare år bara en tillfällig svacka.

6. DISKUSSION

6.1 Vad vi gjorde och vad vi såg

Vi har med hjälp av diskursanalysen försökt undersöka den feministiska debatten om pornografi och dess diskurser i tidskriften *Bang*. Vi har intresserat oss för huruvida diskurser som berör pornografi förändrats över tid och vilka av dessa som getts mest utrymme i tidskriften under de senaste två decennierna. Så här i slutskedet av vårt arbete kan vi konstatera att debatten om pornografi har aktualiserats stötvis under de senaste tjugo åren, ofta kopplat till företeelser i samhället. Exempelvis internets genombrott och diverse film- och bokutgivning som anknyter till ämnet. Vi ser tydligt hur riktningen går från att kritisera och problematisera pornografi till att närmast normalisera och acceptera den. Att vara feminist 1991 likställdes med att vara porrmodståndare, medan det 2011 går att vara feminist och göra egen porrfilm. Att vara kvinna i en porrfilm under 90-talet var samma sak som att vara passiv mottagare av ett förtryck, medan det 2011 är möjligt att vara porrskådis och feministisk förebild på samma gång.

Innehållet i *Bang* speglar utsnitt av världen och samhällseliga strömningar i stort och vi tänker att kontentan av vårt resultat också kan appliceras på övriga samhället.

Pornografi är ett fenomen i rörelse.

6.1.1 *Att välja är att välja bort*

Att välja ut vad som skall publiceras innebär också att välja bort. För oss är det intressant hur man genom att säga en sak på samma gång väljer att inte säga någonting annat. *Bang* genererar sin bild av pornografi och feminism utifrån skribenternas och redaktionens upplevelse av världen. Bilden berättar för oss hur en feminist förväntas positionera sig i debatten och hur åsikter och ståndpunkter är mer eller mindre önskvärda under olika delar av historien. Att kalla sig själv feminist, liksom att kalla sig själv kvinna eller man, innebär att förhålla sig till de diskurser vilka de olika positionerna byggs upp av. Att sätta etikett på sig själv och andra har upptagit vårt intresse och fortsätter att göra så. Att säga vad man är, inte är och vem man vill vara ingår i ledet av människans identitetsskapande processer. Om du fick vara vad du ville, vad skulle du välja då och varför?

6.1.2 *Porr engagerar*

En upptäckt vi gjort genom vår forskning är insikten om hur laddat och omstritt pornografibegreppet faktiskt är, och då inte bara i Bang. Människor vi mött under arbetets gång har reagerat på och ibland ifrågasatt vårt forskningsämne – för även om debatten i Bang må ha svalnat på senare år verkar den alltså levande ute i samhället. Somliga tycker det är intressant och viktigt medan andra finner det osmakligt och avskyvärt. Arbetet med den här uppsatsen har gjort oss medvetna om att pornografi engagerar och intresserar många, även utanför feministiska kretsar. Något som vi finner särskilt intressant är hur många som har uttryckt starka åsikter om pornografi utan att någonsin ha sett en porrfilm eller läst en porrtidning.

Vi har också upplevt att ett flertal personer vi pratat med om vårt uppsatsämne har förutsatt att vi själva, i rollen som unga kvinnor, ställer oss ogillande till pornografi. Detta menar vi säger något om det förhållningssätt en ung kvinna förväntas ha, vilket leder tankarna vidare till vad detta kan tänkas ha för effekt på kvinnors möjligheter att själva skapa sig en uppfattning om pornografi. Porr är idag en del av den kulturella konstruktionen av sexualitet och det resultat vi kommit fram till stärker vår övertygelse om vikten av att tala om pornografi. Internet finns tillgängligt för alla. När och var som helst kan man idag ta del av pornografiskt material om så önskas. Det räcker att surfa en stund på valfri porrsida för att förstå att utbudet av pornografi är stort och innehållet väldigt skiftande. Från brutal hårdporr till romantiskt vaniljsex och däremellan allt möjligt.

6.1.3 *Vad tycker vi?*

Texters inflytande på vår kunskap och vår världsbild är fascinerande. Vår egen syn på pornografi och sexualitet har växlat under arbetets gång och många gånger har det varit svårt att fjärma sig från texternas budskap, framförallt i de fall vi fått ta del av skribentens personliga upplevelser av pornografi. Vår syn på pornografi har existerat parallellt och i samverkan med skribenternas inställningar och övertygelser. För oss är det svårt att säga något generellt om pornografins rätt och fel, då vi anser att mycket beror på individ och situation. Samtidigt kan vi se att en majoritet av det pornografiska materialet återspeglar ett patriarkalt samhällssystem.

Vi upplever att det finns porr som är okej och att det finns porr som är mindre okej, på samma sätt som det finns mer och mindre tilltalande filmer av andra slag. Vad som är bra och dåligt ligger naturligtvis helt och hållet i betraktarens ögon och de sexuella praktiker som inte stämmer överens med gällande normer möts ofta av skepsis. Eftersom det är svårt att förhålla sig objektiv till sådant vi inte förstår eller identifierar oss med, väljer vi ofta att klassa det som onormalt och perverst. Men gränserna för vad som är socialt accepterat är i ständig förändring. Det som var otänkbart för 20 år sedan sker idag i var och vartannat sovrum. Och kanske är det otänkbart igen om ytterligare 20 år.

7. KÄLLFÖRTECKNING

- Andersson M. (2005) *Porr: en bästsäljande historia*. Stockholm: Prisma
- Ambjörnsson F. (2004) *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront
- Ambjörnsson F. (2006) *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur
- Arnberg K. (2010) *Motsättningarnas marknad: den pornografiska pressens kommersiella genombrott och regleringen av pornografi i Sverige 1950-1980* Lund: Sekel bokförlag
- Bang (2012) <http://www.bang.se/hem/> Trifa Shakely (2012-04-07)
- Berg M. & Wickman J. (2010) *Queer*. Malmö: Liber
- Bergström G. & Boréus K. (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman A. (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Burr V. (1995) *An introduction to social constructionism*. London: Routledge
- Freedman J. (2003) *Feminism: en introduction*. Malmö: Liber
- Göteborgs universitet (2009) www.genus.se Holm Ulla (2012-04-05)
- Hirdman A. (2006) "Medierna och den pornografiska förtjusningen". I Bergström Maria (red): *Koll på Porr*. Stockholm: Medierådet
- Johansson H. (2006) *Brist på manliga förebilder: dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Johansson T. & Hammarén N. (2006) "Genus, makt och pornografi". I Bergström Maria (red): *Koll på Porr*. Stockholm: Medierådet
- Kvale S. & Brinkman S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- MacKinnon C. A. (1993) *Only Words* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- MacKinnon C. A. & Dworkin A. (1997) *In harm's way: the pornography civil rights hearings*. Cambridge, Mass. ; London: Harvard University Press
- Meyer P. (2000) "Vad är dålig sexualitet". I Channa Bankier (red): *Shocking lies: sanningar om lögn och fördomar i porrdebatten*. Stockholm: Periskop

Nationalencyklopedin (2012) www.ne.se (2012-04-05)

Patel R. & Davidson B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Rosenberg T. (2002) *Queerfeministisk agenda* Stockholm: Atlas. cop.

Tidskriftsverkstaden (2012) Sveriges kulturtidskrifter
tidskrift.nu "Bang". <http://tidskrift.nu/tidskrift/bang> (2012-04-07)

Winther Jørgensen M. & Phillips L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod* Lund: Studentlitteratur

Östergren P. (2006) *Porr, horor och feminister*. Stockholm: Natur och kultur

BILAGA 1

Artiklar om pornografi i Bang 1991-2011

1991

–

1992

–

1993

Nr 1

Sid 21

Subjektskritiska manliga konstnärer

1994

Nr 3-4

Sid 19-24

Sex, porr och feminister

Nr 3-4

Sid 25-26

Med rätt att kränka

1995

Nr 1

Sid 49

Pornografisk rättelse

1996

Nr 1

Sid 18-20

Porrens paradox – orgasmen du aldrig ser

1997

–

1998

Nr 2

Sid 26-28

Sex wars

Nr2

Sid 50-52

Vad handlar porrdebatten om, egentligen?

Nr 3

Sid 47

Moralisk bomb med akademiska luftpastejer

Nr 3
Sid 47
Stina Jeffner och Anna Lydia Svalastog svarar:

Nr 3
Sid 56
Stoppa porren

Nr 4
Sid 27
Flickorna, porren och käreken

Nr 2
Sid 54-55
Kvinnorummets gränser

1999

–

2000

Nr 2
Sid 24-25
God I'm coming

Nr 2
Sid 45-48
Slöjan, politik, pragmatism och pornografi

2001

–

2002

Nr 4
Sid 8-12
Kvinnor som dyrkar män som älskar andra män

2003

Nr 1
Sid 40-43
Ska all porr krossas?

Nr 2
Sid 46-47
Porren och jag

2004

Nr 2
Sid 68
Post porn girl

2005

Nr 2

Sid 29-33

Porrpuckon

2006

Nr 2

Sid 60-61

Porrig hjältinna eller misogyn tjejapa

Nr 3

Sid 7

Petra Östergren – fler feminister borde göra upp med horstigmat

Nr 3

Sid 43-46

Åkta porr tack

Nr 3

Sid 93

Post-porr

Nr 4

Sid 16-23

Teser om pornografi

2007

Nr 3

Sid 7

Natacha Merritt

2008

–

2009

–

2010

–

2011

–